

5. Яковенко І. Г. Інтерв'ю для газети "Дзеркало тижня"// Олександр Рожен. Що для росіянина добре, те для українця – смерть (Москва—Київ). - "Дзеркало тижня", № 40 (515) Субота, - 15 Жовтня 2004 року.

Л.М. ЖУКОВСЬКА

ВПЛИВ СІМ'Ї НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКА

У статті розглядаються теоретичні аспекти дослідження проблеми самовизначення підлітка в умовах сім'ї.

В статтє рассматриваются теоретические аспекты исследования проблемы самоопределения подростка в условиях семьи.

Influence of a family on a teenager's selfdetermination is shown in the article.

У сім'ї, у родині закладається духовна основа особистості, її світорозуміння. Так швейцарський педагог І.Г. Песталоцці один з перших довів, що основи наступного природодоцільного розвитку дитини необхідно закладати у сім'ї, яку він називав „святим храмом моральної природи людини. На думку педагога, шкільне виховання може бути успішним тільки у тому випадку, якщо воно повністю погоджене з родинним.

Особливо важлива роль сім'ї на початкових етапах становлення особистості. У підлітковий період онтогенезу внутрішньо-сімейні взаємини хоча і відступають на другий план, але не втрачають свого впливу на процес розвитку і становлення особистості. Специфікою стає все більший, ступінь опосередкованості впливу сім'ї внутрішнім світом особистості, що розвивається. У зоні даного впливу одночасно знаходяться й інтелект, і емоційно-почуттєва сфера дитини, її погляди, орієнтації, навички, звички, потреби.

У загальному розумінні сім'я трактується як одна з форм спільності людей з історично сформованими стійкими зв'язками і взаєминами; сім'ї притаманні характерні ознаки, що надають їй неповторної своєрідності. Поняття "сім'я" визначається за допомогою таких термінів, як "осередок", "спільність", "група", "інститут", "колектив".

Сім'я, як найближче до дитини середовище вибірково та інтерпретовано доносить до дитини ідеологію суспільства та організовує систему засвоєння його норм і вимог, диференційовано приймає і реалізує завдання, що висуваються суспільним середовищем... Безпосередній досвід життя в сім'ї обумовлює унікальність цього суспільного інституту [2, с.47].

Існуючі в суспільстві норми та культурні зразки задають визначені еталони уявлень про те, якими повинні бути чоловік чи дружина, батько чи мати щодо дітей, діти щодо батьків. У свою чергу сім'я виховує і готує до суспільного життя майбутніх громадян, створюючи і реалізуючи в їх ціннісних системах запити та очікування соціуму. У сім'ї формується підґрунтя системи життєвих цінностей, на основі яких відбувається самовизначення особистості в суспільному оточенні. Діти, як правило, засвоюють соціальні норми поведінки, ціннісні орієнтації шляхом співвіднесення зі стилем життя своїх батьків у процесі ідентифікації та наслідування. Батьки є носіями не тільки стереотипів соціальної поведінки, системи цінностей суспільства, але й норм, традицій певної національної культури.

Для дітей підліткового віку сім'я набуває важливого значення в контексті реалізації потреби оволодіння автономною роллю, емансипації (шляхом протидії), самовизначення і суспільної самореалізації. Батьки є для підлітка соціальним еталоном, ідентифікація з яким забезпечує адекватну віковій зоні найближчого розвитку. Оптимальне функціонування сім'ї залежить від правильного розподілу ролей - внутрішніх і позасімейних обов'язків, ситуативної гнучкості.

Протягом існування сім'я підлягає різноманітним динамічним перетворенням, які зумовлені багатьма причинами. Крім віку дітей, мобільності власне сім'ї, її динаміка пов'язана зі зміною вже існуючих і появою нових соціальних ролей і функцій, які певним чином впливають на характер внутрішньої сімейної взаємодії.

Алексеева М.І. вважає внутрішньосімейні стосунки в сім'ї головним механізмом у процесі життєвого самовизначення підлітка. Різноманітний соціально-психологічний зміст цих стосунків є підґрунтям формування соціальних рис підростаючої особистості, її соціальної поведінки, корегує формування системи життєвих цінностей. Розширення досвіду спілкування з однолітками і дорослими поза сім'єю викликає зміну соціальних ролей і зразків поведінки, а це, в свою чергу, вносить нові елементи у родинні взаємини [2, с. 2]. Таким чином, ставлення членів родини до

себе, до інших, особливо до дітей, обумовлює характер внутрішньосімейної взаємодії, завдяки якій здійснюється процес становлення особистості, її самовизначення в суспільному середовищі.

Серед особливостей, що виокремлюють сім'ю як унікальне соціальне середовище виділяються наступні. Сім'я, як інститут первинної соціалізації, є наочним прикладом і першим досвідом соціального життя. Саме сім'я, її цінності, змістовні та функціональні характеристики є провідними і становлять систему відліку в пізнанні нових елементів оточення. Закладена сім'єю з дитинства система цінностей буде змінюватись під впливом соціального середовища, в яке з віком входить дитина. Цей процес притаманний підлітковому віку. Другий фактор, що визначає значиму особливість сім'ї як соціальної групи, є перманентність і довготривалість її присутності на початкових стадіях становлення особистості. Серед факторів, що впливають на самовизначення в умовах сім'ї, суттєвий вплив здійснюють причинно-наслідкові елементи проблем сучасної сім'ї, що викликають негативні деформації в процесі формування особистості або сприяють її розвитку. Проблеми сучасної сім'ї умовно поділяються на такі, що пов'язані з трансформаціями на міжособистіальному рівні (соціально-економічні перетворення, зміна системи ціннісних орієнтацій суспільства) і традиційні проблеми сім'ї, які виникають в результаті об'єктивної зміни структури сім'ї, зміни її структури компонентів міжособистісних відносин, викликані зміною особистісного рівня ціннісних орієнтацій одного з членів сім'ї.

Соціально-економічні умови сім'ї, її духовний і культурний розвиток, рівень міжособистісних відносин з сім'єю обумовлюють процес самовизначення підлітка, формують зміст діяльності і спрямованість розвитку його особистості. Відсутність єдиного цілісного вчення про самовизначення обумовлює необхідність аналізу існуючих на сьогоднішній день у психологічній науці поглядів і методик вивчення даного процесу.

К.О. Абульханова-Славська підкреслює, що центральним моментом самовизначення є свідомість, власна активність особистості, усвідомлене прагнення зайняти певну позицію в оточуючому середовищі. З позиції поняття самовизначення можна виділити окремі рівні розвитку особистості. Вихідним рівнем організації життя і якості особистості є наче невиділеність її з ходу життя ... На наступному рівні особистість починає виділятися, самовизначатись стосовно до життя, формується і стабільний стан. На вищому рівні особистість не тільки самовизначається стосовно до окремих подій, що відбуваються: вона самовизначається до життя в цілому [1, с. 24].

Л.І. Божович, характеризуючи соціальну ситуацію розвитку підлітків, зазначає, що вибір життєвого шляху чи самовизначення є афективним центром їх життєвої ситуації. Потреба у самовизначенні обумовлена необхідністю формування змістовної системи, що поєднує знання про оточуюче соціальне середовище, про себе та про сенс свого існування. Виникнення самовизначення на підлітковому етапі онтогенезу обумовлене такою його якісною характеристикою, як спрямованість [4, с. 26]. Сутнісну характеристику феномену самовизначення Л.І. Божович вважає як розуміння індивідом свого внутрішнього світу, свого призначення в житті, місця в суспільстві. Одночасно особистість - це не тільки те, що знаходиться в процесі розвитку, але й суб'єкт, який свідомо прагне до розвитку, становлення, самостійності, прагне до реалізації своїх потенційних можливостей [6, с. 24]. Механізмом індивідуалізації є відособлення особистості, сутність якого полягає в придбанні нею своєї визначеності шляхом виділення із загального й усвідомлення своєї особистості та індивідуальності [2, с. 47].

Формування і розвиток динамічної сутності самовизначення пов'язане з розвитком ставлення суб'єкта до себе (самовідношення), залежністю самовідношення від системи цінностей, з розвитком внутрішнього діалогу, із співвідношенням між складовими самосвідомості "Я ідеальним" і "Я реальним", що є внутрішнім протиріччям, яке обумовлює розвиток особистості. У свою чергу, розвиток внутрішнього діалогу обумовлений існуванням наступних умов: різноманітність видів діяльності і відносин, з якими взаємодіє суб'єкт, протиріччя між різними видами спонукальних активностей, що існують у свідомості суб'єкта, усвідомлення вибору, який передбачає усвідомлення даного протиріччя, і його співвідношення з діями [3, с. 27].

В.Ф. Сафіним та Т.П. Ніконовим зроблена спроба побудови загального підходу до самовизначеності особистості в суспільстві. Самовизначення трактується як соціальна діяльність. Якість особистості, що самовизначаються, синтезуються в її відповідальності. Мірою самовизначення виступають ініціативність, самостійність і компетентність у прийнятті відповідних рішень, усвідомлення себе, своїх суспільних інтересів, вміння визначити своє місце в житті, суспільстві. Рівень самовизначення особистості В.Ф. Сафін визначає згідно з наявністю вміння співвідносити свої можливості з вимогами оточення та засобами їх задоволення [7, с. 120].

Об'єктивна необхідність виникнення самовизначення обумовлена логікою певного етапу розвитку, необхідністю і можливістю вибору стратегії і тактики вчинкових дій. Феномен самовизначення трактується як внутрішній механізм духовної активності. З такого погляду відношення індивіда втілено зміст його активності, а в самовизначенні - спосіб, форму, вид та умови реалізації його активності [5, с. 160].

Аналіз основних теоретичних положень та існуючих поглядів на процес самовизначення дає можливість створити систему характеристики даного поняття:

- самовизначення має ціннісно-смыслову природу і є активним проявом своєї позиції стосовно до соціально значущих цінностей та місця, що займає людина в суспільстві;
- особливості самовизначення обумовлюють особистісно-значущу орієнтацію на певний рівень в системі соціальних взаємин, що обумовлює характеристики соціального самовизначення;
- самовизначення тісно пов'язане зі зміною структури мотиваційної сфери особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К.А. Развитие личности в процессе жизнедеятельности // Психология формирования и развития личности. – М.: Наука, 1981. – с. 19-24.
2. Алексеева М.И., Осмак Л.П. Влияние семьи на самоидентификацию подростка. – К.: Радянська школа, 1990. – 60 с.
3. Барцалкина В.В. Развитие самосознания в подростковом и юношеском возрастах как основ личностного самоопределения // Психологические условия формирования социальной ответственности школьников: Сб. науч. тр. / Отв. ред. Л.А. Радиковский. – М., 1987. – с. 22-28.
4. Божович Л.И. Психологические особенности развития личности подростка. – М.: Знание, 1979. – 39 с.
5. Киричук О. В. Психология субъективной активности личности. – К., 1993. – 227 с.
6. Сарджвеладзе Н.И. Личность и ее взаимодействие с социальной сферой. – Тбилиси, 1989. – 204 с.
7. Сафин В.Ф. Психология самоопределения личности: Учебное пособие по спецкурсу. – Свердловск, 1986. – 141 с.

А.М. ЗАЧЕП.

ВІЙСЬКОВЕ КАПЕЛАНСТВО В УКРАЇНСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ – РЕАЛІЇ ЧИ МІФ

У своїй статті автор аналізує важливість питання про запровадження військового капеланства у Збройних Силах України. На прикладах і науковому аналізі соціальних процесів, що відбуваються у суспільстві й армії автор переконливо доводить доцільність духовної опіки над воїнами армії України.

В своей статье автор анализирует важность вопроса о внедрении военного капеланства в Вооруженных Силах Украины. На примерах и научном анализе социальных процессов, которые осуществляются в обществе и армии автор убедительно доводит целесообразность духовной опеки над воинами армии Украины.

In the article an author analyses importance of question about introduction of military kapelanstvo in Military Powers of Ukraine. On examples and scientific analysis of social processes which flow in society and army an author convincingly leads to expedience of spiritual guardianship above the warrior of army of Ukraine.

Право на релігійну свободу – невід'ємне право будь-якої людини. Верховна Рада України усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями, прийняла 28 червня 1996 року Конституцію України, стаття 3 якої стверджує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. А стаття 35 Конституції гарантує право кожного на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособове чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Нова Конституція надає, таким чином, віруючим більше можливості в релігійному житті, ніж це було «дозволено» Конституцією УРСР 1978 року. Так, стаття 50 Конституції УРСР теж гарантувала свободу совісті, розкриваючи це поняття як «право сповідувати будь-яку релігію або не